

Mahşerde “sorulur” ve “sorulmaz” ayetlerinin manası nedir?

Kur’an-ı Kerim’de Allah’ın peygamberlere ve ümmetlerine soru soracağını bildiren âyetler olduğu gibi kıyamet günü ne insana ne cine günahının sorulmayacağını veya mücrimlerden günahlarının sorulmayacağına dair âyetler vardır.

Bu iki grup âyet arasında görünürde bir çelişki var gibi durmaktadır. Halbuki ayetler zahiren farklı şeyler söylüyor gibi görünse de hakikatte bir çelişki yoktur.

1- Kâfirlere, amelleri sorulmaz çünkü amel defterleri zaten onların amellerini ihtiva etmektedir.

Kâfirlerin yaptıkları iyi veya kötü tüm ameller, dünyada yazılmış olan amel defterlerinde zaten kayıtlıdır. Allah’ın bunları tekrar sormasına gerek yoktur. Soru, bilgi edinmek için değildir. Bu sebeple “günahları sorulmaz” buyurulmuştur.

Zira O’nun ilmi her şeyi kuşatmıştır; kulların ne yaptığını zaten bilir, amel defterleri de bunu açıkça ortaya koyar. **Bu yüzden “günahı sorulmaz” ifadesi, “bilgi almak için sorguya çekilmez” manasındadır.**

2- Soru bazan, doğruyu öğrenmek için değil kınayıp azarlamak için sorulur.

Kâfirlere “Şu günahı işledin mi?” diye sorulmayacaktır. Fakat “Seni küfre sürükleyen sebepler nelerdi? Neden iman etmedin? Sana doğru yol gösterildiği halde ne seni engelledi? İyi amelleri neden terk ettin?” gibi sorular sorulacaktır. **Yani sorulacak şey, günahın kendisi değil, günaha götüren saikler ve iyiliği terk etmenin gerekçeleridir.**

Demek “soracağız” buyurulan yerlerde maksat, öğrenmek değil; azarlamak, yüzlerine vurmak ve yaptıklarını itiraf ettirmektir. Nitekim “Size emretmedim mi?” gibi ifadeler, bir bilgi sorusu değil, bir kınama ve ilzamdır. Yani kulun yaptığı günah, onun yüzüne çarpılır; inkâr edemeyeceği şekilde ortaya konur.

Bu, mesela bir kimsenin, “Sana vermedim mi?” demesiyle; Cenâb-ı Hakk’ın,

“**أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَبْنَىءَ آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا؟** الشَّيْطَانِ” **“Ey Ademoğulları, ‘Şeytana tapmayın...’ diye emretmedim mi?” (Yasin, 60) buyurması gibidir.**

Bu soru, onlara verilen emri hatırlatmak ve onları kınamak içindir, bilgi edinmek için değil. **Allah Teâlâ hiç kimseye, istifade etmek ve doğruyu öğrenmek için soru sormaz.**

Ama onlara, yani kâfirlere azarlamak, hor ve hakîr kılmak için soru sorar...

3- Kıyamet günü tek bir an değildir;

Kıyamet günü, zannedildiği gibi tek bir anlık bir hadise değildir. Bilakis o gün; uzun, dehşetli ve birçok safhadan oluşan bir süreçtir. **Her safhanın hâli, atmosferi ve hükmü farklıdır.** Bu yüzden o güne dair anlatılanlar, tek bir sahneyi değil; farklı zaman dilimlerini ve durumları ifade eder.

Bazı anlarda insanlar dehşetten donakalır; ne konuşabilirler ne de birbirlerine soru sorabilirler. Dilleri tutulur, akılları hayret içinde kalır. Fakat başka bir safhada ise hem Allah tarafından hesaba çekilirler hem de birbirlerine dönüp suçlama ve itham dolu sorular yöneltirler. Yani bir yerde mutlak bir suskunluk hâkimken, başka bir yerde şiddetli bir hesaplaşma ve tartışma görülür.

İşte bu hakikatten dolayı, Kur'ân'da bir kısım âyetler "sormazlar" buyururken, diğer bir kısmı "sorarlar" demektedir. **Bu, bir çelişki değil; kıyametin farklı sahnelerinin ayrı ayrı tasvir edilmesidir.** Her âyet, o büyük günün başka bir yüzünü, başka bir anını nazara vermektedir.

Sorgunun Var Olduğunu Bildiren Âyet

وَلَنَسْأَلَنَّ الَّذِينَ أُرْسِلَ إِلَيْهِمْ وَلَنَسْأَلَنَّ الْمُرْسَلِينَ

"Kesinlikle kendilerine peygamber gönderilenlere de soracağız; gönderilen peygamberlere de mutlaka soracağız." (A'râf 6)

Makamı: Hesap ve muhasebe makamı: Burada sorgu vardır; ilzam, hesap ve yüzleştirme yapılır.

Günahların Sorulmayacağını Bildiren Âyet

فَيَوْمَئِذٍ لَا يُسْأَلُ عَنْ ذَنْبِهِ إِنْسٌ وَلَا جَانٌّ

"O gün ne insana ne de cine günahı sorulmaz." (Rahmân 39)

Makamı: Suçun zahir olduğu ve delillerin konuştuğu makam: Amel defterleri, azalar ve şahitler yeterlidir; bilgi için soru yoktur.

Mücrimlere Günahlarının Sorulmayacağı Âyet

وَلَا يُسْأَلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ

“Suçlulardan günahları sorulmaz.” (Kasas 78)

Makamı: İnkâra imkân kalmayan teşhir makamı: Suç açık olduğundan “yaptın mı?” denmez; doğrudan ceza ve zillet vardır.

Azarlama Üslubuyla Soruya Misal

أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا؟ الشَّيْطَانَ

“Ey Âdemoğulları! Size, ‘Şeytana kulluk etmeyin’ diye emretmedim mi?”

(Yâsîn 60)

Makamı: Azarlama ve yüzüne vurma makamı: Bu soru bilgi için değil; ilzam, kınama ve susturma içindir.

İnsanların Birbirine Soru Sorması

وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ

“Birbirlerine yönelip (suçlayıcı şekilde) soru sormaya başlarlar.” (Tûr 25)

Makamı: Hesaplaşma ve suçlama makamı. İnsanlar birbirini itham eder, kabahati başkasına atar.

Hiçbir Şeyin Sorulmayacağını Bildiren Âyet

فَلَا أَنسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ ۚ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ

“O gün aralarında soy sop bağı kalmaz; birbirlerine soru da sormazlar.”

(Mü'minûn 101)

Makamı: Dehşet makamı. Şefkat, merhamet ve hâl hatır sorma tamamen yoktur; herkes kendi derdindedir.

4- “Soruşurlar” ve “Soruşmazlar”

Bu hakikatin bir benzeri, insanların kıyamet günü kendi aralarındaki konuşmalarında da

görülür. Kur'an'da bir yerde **“Birbirlerine** وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ۚ يَتَسَاءَلُونَ

yönelip soruştururlar” (Tûr 25) buyrulurken, başka bir yerde **فَلَا أَنسَابَ بَيْنَهُمْ**

“O gün aralarında soy bağı kalmaz, birbirlerine de soru sormazlar” (Mü'minûn 101) buyrulmuştur.

İlk bakışta bu iki ifade zıt gibi görünür. Fakat dikkat edildiğinde, burada iki farklı “soru” türünden bahsedildiği anlaşılır.

Tûr sûresindeki “soruşurma”, bir merhamet veya hâl hatır sorma değildir. Bilakis bu, suçlama, itham ve kınama dolu bir sorgulamadır. Nitekim bunun delili olarak yine Kur'an'da **“Sonra birbirlerine dönüp suçu birbirlerine yüklemeye başladılar”** (Kalem 30) buyrulmuştur. Demek ki oradaki soru, bir nevi hesaplaşma ve birbirini suçlama konuşmasıdır.

Mü'minûn sûresindeki “soru sormazlar” ifadesi ise bambaşka bir manayı ifade eder. Orada kastedilen, insanların dünyada olduğu gibi birbirlerine şefkatle yönelip hâl hatır sormamaları, yardım etmemeleri ve merhamet göstermemeleridir. Çünkü soy bağı, nesep ve akrabalık; normalde insanlar arasında şefkati, yardımı ve ilgiyi gerektirir. Fakat kıyamet gününde bu bağlar tamamen kopar; kimse kimseye merhamet etmez, kimse kimsenin hâlini sormaz.

Sonuç olarak, ne Allah'ın sormasında ne de insanların birbirine soru sormasında bir çelişki vardır. Soru vardır; fakat bu soru, ya azarlamak ve hesap görmek içindir ya da suçlama ve itham içindir. Şefkat, merhamet ve yardım maksadıyla olan soru ise o gün tamamen ortadan kalkmıştır.

Ne Öğrendik:

Bu iki grup âyet, yüzeyden bakıldığında birbirine zıt gibi durur; fakat derinlemesine incelendiğinde aslında aynı hakikatin farklı yönlerini anlatır. Yani ortada bir çelişki değil, makam ve mana farkından doğan bir ifade çeşitliliği vardır.

Ortada hiçbir çelişki yoktur; zira Kur'ân kendi içinde tam bir insicam içindedir. Görülen çelişki ise, **âyetleri yalnızca meallerinden, bağlamından kopuk ve tefsirini bilmeden okumaktan doğan bir vehimdir.** Hakikat, âyetlerin makamını, maksadını ve indiği bağlamı bilince bütün berraklığıyla ortaya çıkar.

1- Kâfirlere amelleri sorulmaz

Bu ayetlerdeki mana şudur. Çünkü bütün amelleri zaten yazılıdır; inkâra imkân kalmamıştır.

2- Soru öğrenmek için değil, azarlamak içindir

Bu tür ayetlerde anlatılan şudur. Sorular bilgi almak için değil; yüzüne vurmak ve susturmak içindir.

3- Kıyamet tek bir an değildir

Farklı safhalar vardır; bazen suskunluk, bazen sorgu olur.

4- “Soruşurlar” ve “Soruşmazlar”

Bazen suçlamak için sorarlar; bazen aradaki bağlar kopmuştur bundan dolayı hâl hatır soramazlar.